

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oosterstraat 41

Status: BBP

Periode: veldwerk 25-9-2003

Onderzocht door: T. Tel, F. van der Waard (veldwerk) M.; H. Wierts (archieffonderzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: Februari 2005 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoossier van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

Beperkingen: De bovenverdieping en de kap zijn niet bezocht.

Opmerkingen: De verdieping en de kap zijn omstreeks 1990 bij een verbouwing door F. van der Waard waargenomen.

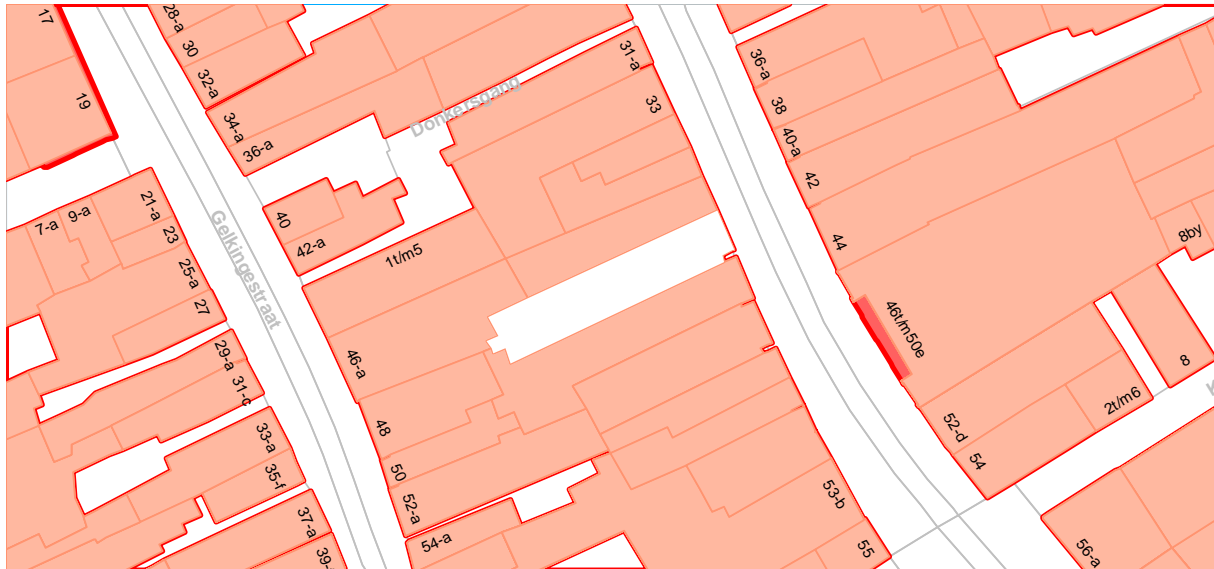

SITUERING/STRUCTUUR

Oosterstraat 41 staat aan de westzijde van de Oosterstraat op een smal diep perceel (ca. 31 x 7m) en heeft aan de linkerkant (zuidzijde) een overbouwd steegje en aan de rechterkant is onduidelijk of er wel of geen drup is.

Het voorhuis (ca. 14,6x6,7) bestaat uit een tweelaags voorhuis met zadeldak met voorschild. Daarachter bevindt zich een overbouwde binnenplaats met aan de linkerkant de tweelaagse gang met een plat dak. Achter de binnenplaats staat een tweelaags achterhuis (10,6x7,5m) met een plat dak. Het achterhuis heeft aan de zuidzijde een drup.

Het achterhuis heeft de steeg erbij geannexeerd, zodat het breder is dan het voorhuis. Ter hoogte van het begin van de binnenplaats gaat de gang schuin naar het zuiden en wordt de steeg erbij getrokken.

BOUWGESCHIEDENIS.

Het voorhuis zou nog de uit de 15de eeuw kunnen dateren en werd toen opgezet als een tweelaags huis met een kap. Of het huis onderkelderd was is niet bekend. De stookplaatszijde was de rechterzijde en de gang ontwikkelde zich aan de linkerzijde. De trap zal zich van oudsher ongeveer halverwege aan de linkerkant hebben bevonden.

Mogelijk werd in de 18de eeuw de balklaag boven de verdieping vernieuwd en kwam er een nieuwe rondhouten sporenkap.

De linkermuur is anderhalfsteen dik ca. 48cm en heeft een tienlagenmaat van ca. 85-89 cm. Gezien de lagenmaat zou het huis nog uit de 15de eeuw kunnen dateren. De rechterzijmuur moet ook minstens deze dikte hebben. Het is niet geheel duidelijk hoe deze zich verhoudt tot de linkerzijmuur van het belendende pand Oosterstraat 39.

Op de kaart van Haubois uit ca. 1643 wordt het huis zonder achterhuis weergegeven. Het is echter niet zeker of het huis ook inderdaad geen achterhuis had in de 17de eeuw omdat dergelijke huizen doorgaans achterhuizen hadden.

Uitsnede uit de kaart van Haubois uit omstreeks 1643.

De kadasterkaart uit omstreeks 1830. Oosterstraat 41 ligt tegenover Oosterstraat 42/44.

Het huidige achterhuis heeft zijgevels die mogelijk uit de 18de of 19de eeuw dateren. Op het minuutplan van omstreeks 1830 heeft het achterhuis in ieder geval de huidige omtrek en is ook de binnenplaats met de gang aan de linkerkant te zien. De steeg naast het voorhuis was toen nog niet overbouwd.

Vermoedelijk werd de voorgevel in de 19de eeuw omgebouwd tot een lijstgevel met een blokpleister. De blokpleister suggereert dat er mogelijk oudere delen van een vorige gevel in bewaard zijn gebleven. Ook de trap in de steeg zou uit de 19de eeuw kunnen dateren.

In 1927 kreeg de voorgevel een etalage met een portiek in het midden. Voor die tijd had de begane grond drie traveeën met een deur in het midden. Dankzij een plattegrond voor de riolering is de indeling van de verdieping bekend. Een voorkamer nam de gehele breedte van het voorhuis in beslag. Van deze kamer is de plek van de stookplaats aan de rechterzijde teruggevonden.

Daarachter was aan de linkerkant de trap met een kwartdraai en de overloop. Naast de overloop was een middenkamer. Achteraan was links een smalle keuken en rechts een kamer waarvan de stookplaats in de rechtermuur teruggevonden is.

In 1940 kreeg S. Jacobs een vergunning om het door brand verwoeste achterste gedeelte van het gebouw te herstellen, de bekapping weg te breken, de balklagen te vernieuwen en de scheidingswanden weg te breken op de verdieping van dit gedeelte van het gebouw. Wildeboer en Overzet zijn de architecten van dit bouwplan. Het werk werd nog in het zelfde jaar voltooid. Kennelijk is het achterhuis door brand verwoest en bijna geheel opnieuw opgetrokken. Mogelijk zijn alleen de zijmuren blijven staan en een rest van de achtergevel.

In 1945 is er door de oorlogshandelingen schade aan de kap ontstaan.

In 1961-62 is de binnenplaats overbouwd.

De bovenwoning is ca. 1990 vernieuwd waarbij de scheidingswanden vernieuwd werden.

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een gepleisterde drie traveeën brede tweelaagse gevel met een mezzanino.

De pui is van een moderne bekleding voorzien en wordt afgesloten door een geprofileerde lijst ter hoogte van de vensterbanken van de vensters van de verdieping. Het kan niet uitgesloten worden dat er nog resten van een oudere pui en gevel aanwezig zijn in de strook onder de puilijst en in de muurdammen. Een tekening uit 1963 suggereert dat onder de bekleding een blokpleister zit.

Naast de pui is de overbouwde steeg waarin zich de ingang naar de bovenwoning bevindt. Deze ingang heeft een zesruitsbovenlicht en een paneeldeur met siersmeedijzerwerk. De puilijst en een blokpleister gaan ook boven het bovenlicht door. Bovendien is er ook nog een strookje pleister links van de deur. Iets onder de puilijst is de gevel aan de linkerkant ca. 10 cm teruggekapt om voldoende ruimte voor de deur te krijgen.

Boven de pui is de gevel van een blokpleister voorzien waarin op regelmatige afstanden horizontale lagen aangegeven zijn.

De verdieping heeft drie H-vensters die van een geprofileerde stucwerkornamentatie voorzien zijn. In de bovenlichten bevindt zich glas in lood. Midden boven het venster bevindt zich een stucwerkversiering in de vorm van een kuif.

De mezzanino heeft drie lage vierruitsvensters die ook een geprofileerde stucwerkornamentatie en een kuif hebben. De vierruiters zijn zodanig ingedeeld dat de onderste ruiten veel korter zijn dan de bovenste.

De gevel wordt afgesloten door een kroonlijst met een versiering van rechthoekige velden.

De gevel zou in zijn huidige vorm, afgezien van de onderpui, uit de 19de eeuw kunnen stammen. Gezien de aanwezigheid van pleister is het mogelijk dat ook oudere bouwsubstantie nog aanwezig is.

De linkermuur is anderhalfsteen dik ca. 48cm en heeft een tienlagenmaat van ca. 85-89 cm. De rechterzijmuur moet ook minstens deze dikte hebben. Het is niet geheel duidelijk hoe deze zich verhoudt tot de linkerzijmuur van het belendende pand Oosterstraat 39.

De achtergevel boven de begane grond is een drie traveeën brede gepleisterde gevel met driehoekige top. Ter hoogte van de begane grond is de gevel wegebroken in verband met het vergroten van de winkelruimte. Aan de rechterzijde is een moderne deur met bovenlicht. Daarnaast zijn twee H-vensters. In de top bevinden zich twee liggende vensters.

De gevel heeft een tienlagenmaat van 62 cm en zou daarmee 19de-eeuws kunnen zijn.

beschrijving per bouwlaag

De begane grond is geheel in beslag genomen door de winkel en van verlaagde plafonds en voorzetwanden voorzien. Het is echter waarschijnlijk, gezien de aanwezigheid van een oude vloer op de verdieping, dat de begane grond nog overdekt is door een oorspronkelijke eiken balklaag. Bij het trapgat op de verdieping kon een zware balk waargenomen worden van ca. 35x27cm. De achterste balk was ca. 26x18cm.

De trap naar de bovenwoning is in de steeg uitgebouwd. In dit voorste gedeelte is de buitenkant van de linkermuur iets teruggehakt om zo meer plaats voor de trap te verkrijgen.

De verdieping is overdekt door een enkelvoudige grenen balklaag. De verdieping is voorzien van een vloer van zware (mogelijk 3,2 cm dik) brede eiken delen (48-50 cm breed) met vaste veer en groef die zeer goed bewaard is gebleven. De vloer heeft twee dwarsnaden nl. op ca. 2,8 en 8,4 meter, zodat de vloer uit drie gedeelten bestaat.

Bij een waarneming tijdens een verbouwing bleek dat er in de rechter (noordelijke) zijmuur veel sporen van rookkanalen en stookplaatsen waren.

Vooraan in de rechtermuur bevindt zich een ingehakt rookkanaal voor een stookplaats in de voorkamer van de verdieping. Op ca. 5-6 meter en op ca. 8,5 meter uit de voorgevel bevinden zich grote beroette plekken. Deze laatste beroetting hoort vermoedelijk bij de oorspronkelijke stookplaats in het midden van de rechtermuur op de begane grond. Achter de beroette plek bevindt zich een oorspronkelijk vermeteld rookkanaal. Dan volgt op ca. 10,6 m een ingehakt rookkanaal en op ca. 12 meter een stookplaats voor de achterkamer op de verdieping. Voor deze laatste stookplaats was geen rookkanaal uitgehakt, maar was het rookkanaal voor de oude muur aangebracht.

In de linkermuur is vooraan een vermoedelijk ingekapt en daarom secundair rookkanaal waargenomen. Aan de linkerkant bevond zich ongeveer halverwege de diepte van het voorhuis een trapgat. Het oorspronkelijke trapgat moet hier ook gezeten hebben daar de oude vloer intact is en geen andere doorbrekingen voor een trapgat heeft.

kapconstructie

De kapconstructie bestaat uit een sporenkap van rondhouten sporen (11x9-14x9cm) met een spoorafstand van ca. 55-85 cm h.o.h. Er is een rondhouten nokrib van ca. 15cm doorsnede, waar de bovenkanten van de sporen op rusten. Om de vier sporenparen is een sporenpaar met twee haanhouten aangebracht. Onder het onderste haanhout is een rondhouten gording gespijkerd. Deze kap zou 18de-eeuws kunnen zijn en uit dezelfde tijd kunnen dateren als de grenen balken die boven de verdieping zijn aangebracht.

Achterhuis

Het achterhuis heeft twee bouwlagen. De onderste bouwlaag hoort bij de winkel en is van verlaagde plafonds en voorzetwanden voorzien en heeft geen oude indelingen meer. Ook de bovenste bouwlaag is bij de winkel in gebruik en heeft geen oude indelingen meer.

Omdat het achterhuis verbrand is en in 1940 grotendeels nieuw opgebouwd is zullen ook de balklagen uit deze tijd dateren.

De achtergevel is een tweelaagse gevel met een cementpleister. Op begane grond niveau bevindt zich aan de linkerkant een 20-ste eeuwse hok dat bij Gelkingestraat 46 hoort. Hierin komt de huidige moderne achterdeur van het achterhuis uit. Daarnaast bevinden zich een dichtgezet venster en een dichtgezette deur. Ter hoogte van de bovendorpels bevindt zich tussen de het venster en deze deur een anker.

Op de verdieping bevinden zich een breed dichtgezet 20ste-eeuws venster geflankeerd door twee smallere H-vensters. Deze vensters kunnen heel goed uit de tijd van de wederopbouw van het achterhuis in 1940 dateren. Mogelijk is ook de achtergevel geheel of grotendeels nieuw opgebouwd in 1940.

De zuidelijke zijgevel is met relatief kleine stenen gemetseld en dateert mogelijk uit de 18de of 19de eeuw. Vermoedelijk zijn de zijmuren bij de brand blijven staan.

WAARDESTELLING

Het pand Oosterstraat 41 heeft hoge monumentwaarde vanwege de stedenbouwkundige situering als karakteristiek onderdeel van een bouwblok met laatmiddeleeuwse bebouwings- en percelleringsstructuur. In dit verband is ook de steeg aan de linkerkant van belang.

De bouwmassa met de hoge begane grond en de steile kapvorm van het voorhuis zijn van belang omdat ze nog min of meer een laatmiddeleeuws woonhuis aangeven.

De gepleisterde lijstgevel heeft positieve monumentwaarde vanwege de gave 19de-eeuwse architectuur van de eerste verdieping en de mezzanino. Bovendien is deze stedenbouwkundig van belang als onderdeel van een rij historische gevels die de westelijke gevelwand van de Oosterstraat vormen

Het vermoedelijk 15^e-eeuwse casco heeft hoge monumentwaarde omdat hierin veel van de bouwgeschiedenis bewaard is gebleven. Met name in beide zijmuren zijn veel sporen van stookplaatsen. Ook de balklaag boven de begane grond is vermoedelijk goed bewaard gebleven en van grote bouwhistorische waarde. De grenen balklaag boven de verdieping en de rondhouten sporenkap zijn van bouwhistorische waarde.

De vloer van eiken delen op de verdieping is van belangrijke bouwhistorische betekenis.

Het achterhuis dat grotendeels uit 1940 dateert heeft weinig waarde. De zijmuren ervan hebben een beperkte bouwhistorische waarde.

AANBEVELINGEN

Bij een eventuele verbouwing zijn bouwhistorische waarnemingen aan te bevelen.

Uittreksel uit het bouwdoos van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Oosterstraat 41**
Bouwdoosnummer : B 8523
D.I.V. bezoek : 23 juli 2003

1917

G. Boerema krijgt een aanschrijving van de gemeente voor het aanbrengen van een verbetering aan de afwatering van het perceel.

1927

S. Jacobs krijgt een vergunning om het pand, bevattende een benedenwoning met winkel en een bovenwoning, voor een gedeelte te veranderen bestaand in het maken van een winkelpui in de voorgevel en het wijzigen van de indeling op de begane grond. Later dit jaar krijgt S. Jacobs een vergunning om het bouwplan gewijzigd uit te voeren. De wijziging bestaat in het wijzigen der indeling op de begane grond van het voorste gedeelte van het gebouw. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid. Ook krijgt S. Jacobs een vergunning voor het bouwen van een uit gegolfd plaatijzer samengestelde bergplaats bestemd voor het stallen van een auto.

1929

Opheffing van het tonnenstelsel en inrichten van het bestaand privaat met waterspoeling en afvoer van faecaliën naar het gemeenteriool.

1933

N. Nathans is bewoner van het pand. Hij krijgt vergunning voor het plaatsen van een reclamelichtbak.

1936

R.H. Nanninga (Gelkingestraat 46) is eigenaar van het gebouw en krijgt een vergunning om het pand uit te breiden en voor een gedeelte te veranderen bestaand in het wijzigen van de indeling op de begane grond en het maken van een aanbouwtje tegen de achtergevel. Het pand wordt winkel met toonkamers en een bovenwoning. J. Prummel is de architect van het bouwplan.

1937

R.H. Nanninga krijgt een vergunning om het bouwplan uit 1936 gewijzigd uit te voeren: de te bouwen bergplaats zal uit plaatijzer worden opgetrokken. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1940

Eigenaar S. Jacobs krijgt een vergunning om het door brand verwoeste achterste gedeelte van het gebouw te herstellen, de bekapping weg te breken, de balklagen te vernieuwen en de scheidingswanden weg te breken op de verdieping van dit gedeelte van het gebouw. Wildeboer en Overzet zijn de architecten van het bouwplan. Nog hetzelfde jaar wordt een vergunning verleend om het bouwplan gewijzigd te mogen uitvoeren. De wijziging bestaat in het veranderen van de winkelpui in de voorgevel. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1945

Er worden bouwmaterialen aangevraagd t.b.v. herstelwerkzaamheden aan de kap.

1946

Het rapport voor oorlogsgeweldschade vermeldt een schade van f 1245,- (vooral timmer- en schilderwerk). Er is met name schade aan de kap/dak.

1958

R.H. Nanninga krijgt een vergunning voor opslag van ten hoogste 195 liter huisbrandolie.

1959

R.H. Nanninga krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een lichtreclame

1961

De N.V. woninginrichting R.H. Nanninga krijgt een vergunning voor het overbouwen van de binnenplaats, het wijzigen van de indeling op de begane grond en het veranderen van de achtergevel en van de kozijnindeling in de gevels grenzende aan de open ruimte boven de te overbouwen binnenplaats. Architect is A.F.J. Benz uit Franeker. Later dit jaar wordt een vergunning verleend voor het gewijzigd uitvoeren van het bouwplan bestaand in het veranderen van de winkelpui in de voorgevel. Het werk wordt in 1962 voltooid.

1976

Er wordt een vergunning verleend aan Leolux meubelfabriek N.V. te Venlo voor het aanbrengen van een lichtreclame.

1981

Junior meeneemmeubelen is in het pand gevestigd. Er wordt een vergunning verleend voor het aanbrengen van lichtreclame.

1989

Het pand is gekraakt.

H. Wierts